

ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ГОТОВНОСТІ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ ДО РОБОТИ ЗІ СПОРТСМЕНАМИ

Кравченко І.П., Фесенко Л.М., Жамардій В.О., Донченко В.І., Смець А.В.

Полтавський державний медичний університет

Проаналізовано розвиток позитивної мотивації майбутніх фахівців із фізичної терапії до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами як педагогічну умову; узагальнено підходи задля її реалізації під час освітнього процесу.

Ключові слова: фізична терапія, освітній процес, мотивація.

The article analyzes the development of positive motivation of future physical therapy specialists to form their readiness to work with athletes, as a pedagogical condition, and summarizes approaches for its implementation during the educational process.

Keywords: physical therapy, educational process, motivation.

Обстоючи позицію учених щодо тлумачення усталеного в педагогіці терміна «педагогічні умови» як стійких обставин, які визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних систем, а також відбір, конструювання й застосування елементів змісту, засобів, методів і прийомів, організаційних форм навчання (М. Гриньова, Н. Житник, І. Ісаєв, Н. Кононец, А. Міщенко, О. Пожидаєва, В. Сластьонін, В. Стасюк, Е. Шиянов та ін.), було визначено, що розвиток позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами є однією з важливих педагогічних умов для успішної підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії.

Розвиток позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами як перша педагогічна умова, визначено на підставі вивчення праць таких учених як Дж. Адаїр, М. Вієвська, І. Джидар'ян, Є. Ільїн, А. Колот, Ю. Копочинська, Г. Костюк, Л. Красовська, А. Маслоу, О. Музика, С. Нестуля, Г. Хекхаузен та інших науковців, які однотайні в тому, що мотивація є сукупністю рушійних сил, які спонукають людину до виконання певних дій і можуть мати і зовнішнє, і внутрішнє походження та змушувати її робити ті чи інші вчинки. На підставі аналізу праць науковців очевидно, що мотивація є складним механізмом співвідношення особистісних зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки, які визначають виникнення, спрямованість, а також способи здійснення конкретних форм діяльності, відповідної поведінки, а мотив – те, що породжує дії [5; 10]. Термін «мотивувати» у дослідженнях науковців означає ініціювати чи стимулювати інтерес людини до певних дій [12].

«Способи поведінки, – пише Г. Костюк, – виробляються практично, і цим способом можна і потрібно навчати... Однак успіх цього навчання залежить від його мотивів. Якщо потрібні мотиви не виникають, то десятки і сотні вправ не сприятимуть утворенню стійких форм поведінки» [8, с. 177].

До цитованої думки автора додамо, що мотиви пов'язані не лише з потребами, а й із чітко поставленою метою. Зміст останнього посилу корелюється з позицією Г. Хекхаузена, який переконливо доводить, що якщо «мета тематично однорідна з дією, так що остання здійснюється заради свого власного змісту», то ця дія вважається внутрішньо вмотивованою [14]. Фактично, внутрішній мотив діяльності (і процесу навчання, який спрямований на формування готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації (фізичної терапії) до роботи зі спортсменами) входить у саму її структуру й регулює її. Цілком погоджуємося з дослідниками в тому, що насамперед внутрішня потреба особистості, в основі якої лежить внутрішнє «Я», і зумовлює мотивацію навчальної діяльності здобувачів освіти, мотивує краще навчатися, опановувати нові знання в процесі фахової підготовки [3]. Разом із тим, ця діяльність, як цілком слушно зазначають науковці, може спонукатися й іншими мотивами, які номінуються як зовнішня мотивація, як-от: обов'язку чи необхідності, статусності, престижності, матеріально-фінансових винагород у майбутньому тощо. Варто погодитися з ученими, що пошук рівноваги між внутрішньою й зовнішньою мотивацією є важливим фактором успішності навчальної діяльності, адже коли переважає зовнішня мотивація, відповідно знижується сила внутрішньої, яка є більш важливою, дидактично значущою для здійснення повноцінної й ефективної професійної діяльності [7]. Визначаючи реалізаційні механізми педагогічної умови, слід урахувати, що навчальна діяльність здобувачів освіти-майбутніх фахівців із фізичної реабілітації (фізичної терапії) детермінується наявністю різних потреб, домінування яких може варіюватися на різних етапах навчання через різні причини (обрання місця роботи, продовження навчання в аспірантурі, індивідуальна зацікавленість у роботі з певною категорією пацієнтів, що потребують фізичного відновлення тощо). Тож можемо стверджувати, що необхідність урахування потреб нинішнього здобувача освіти, пов'язаних із різними напрямками в майбутній професійній діяльності, і залучення цієї діяльності до процесу фахової підготовки зможуть створити мотив, адже є потреба віддзеркалитися в предметі навчальної діяльності (основи роботи зі спортсменами), а предмет діяльності є її дійсним мотивом. Є. Ільїн зазначає, що «факти, які враховуються у процесі формування мотиву (оцінка зовнішньої ситуації, своїх можливостей, схильностей тощо) складають мотиваційне поле, яке може бути широким (коли враховують кілька факторів) або вузьким (коли беруть до уваги один-два фактора, що лежать на поверхні свідомості)» [6, с. 76].

Задля розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами викладачі фахових дисциплін мають кардинально перебудувати структуру, методи й форми мотивації студентів до навчальної діяльності, аби поліпшити практичну підготовку з використанням інноваційних технологій і з орієнтацією на самостійну роботу, яка забезпечує необхідну якість фахової підготовки через формування вміння самостійно здобувати й поповнювати багаж знань.

У контексті особистісної індивідуалізації на увагу заслуговують погляди О. Березюк, В. Береки, О. Власенко, Н. Кононец, І. Малафіїка, в яких установлено суть принципу індивідуалізації навчання, який ми у своєму дослідженні визначаємо як основоположний у процесі розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами. Примітно, що до основних завдань індивідуалізації навчання вчені зараховують: а) допомогу в особистісному самовияві, зростанні, розкритті закладених особливих якостей, реалізації власних мо-

жливостей; б) створення педагогічних умов для підвищення ефективності навчальної діяльності студента, які найбільшою мірою відповідають усьому комплексу його особистісних характеристик і в яких він може обрати найефективніші для себе способи і прийоми досягнення успіху за рахунок активізації найрозвиненіших сторін його особистості [1; 2]. Зазначимо також виділені в монографічних наукових працях М. Пісоцькою взаємопов'язані принципи адаптивної системи індивідуалізації навчання [13; 16; 17], які, на наш погляд, глибше розкривають суть принципу індивідуалізації навчання в процесі розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами, а саме: всемірного стимулювання й мотивації зацікавленості студентів у навчанні; свідомості, активності й самостійності студентів у процесі навчання; спрямованості навчання на всебічний, гармонійний розвиток особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей; забезпечення необхідного контролю й самоконтролю в навчанні; єдності й оптимального поєднання фронтальних, групових та індивідуальних форм навчання; нечутливості до змін зовнішніх умов (за рахунок внутрішніх можливостей системи навчання, спрямованої на формування готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до роботи зі спортсменами, які дозволяють їй, зокрема, вибирати характер своєї поведінки); допустимості успішного функціонування системи підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до роботи зі спортсменами за наявності невеликого обсягу апріорної інформації про студентів; саморозвитку особистості майбутніх фахівців із фізичної реабілітації – через посилення самостійної роботи з опанування ними основ роботи зі спортсменами. При цьому не можемо не погодитися з Н. Глузман (2010), що «саморозвиток особистості залежить від ступеня індивідуалізації та диференціації навчального процесу. Ця закономірність складає основу особистісно-творчого підходу, який передбачає безпосередню мотивацію навчальної та інших видів діяльності, організацію саморуку до кінцевого результату. Це дає можливість студенту відчувати радість самоусвідомлення власного саморозвитку. Основна мета особистісно-творчого підходу полягає у створенні умов, які вводять у дію внутрішні механізми саморозвитку й самореалізації особистості студента» [4, с. 253].

Цілоком логічно припустити, що компонентний склад особистісної індивідуалізації навчання в процесі розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами доцільно розглядати в сукупності таких компонентів: компонент індивідуального впливу на мотивацію, прояв активності та творчості (вивчення специфіки ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців із фізичної реабілітації; аналіз свідомості вибору напрями майбутньої професійної діяльності, зокрема робота зі спортсменами; константно-цілеспрямований вплив на мотивацію студента до роботи зі спортсменами); компонент змістово-предметної індивідуалізації навчання (створення рівневої бази навчальних завдань за обсягом і глибиною засвоєння під час опанування основами роботи зі спортсменами); компонент особистісно-діяльнісної індивідуалізації (забезпечення прояву індивідуально-особистісного стилю самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, реалізації індивідуально-творчої стратегії його самостійної фахово-предметної діяльності – роботи зі спортсменами); компонент актуалізації індивідуального рефлексивного мислення (спрямованість рефлексивних умінь, здатність до самооцінки й самокорекції рівня розвитку і програмних компетентностей, і рівня готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до роботи зі спортсменами). На підставі дидактичних трактувань зазначаємо, що особистісний навчальний шлях здобувача освіти, тобто його особистісна траєкторія індивідуалізації навчання, завжди містить елементи творчого осмислення дійсності, узгодження усталеного з новим, маловідомим при трактуванні сутності явища, ситуації, що склалася, тощо.

На підставі узагальнень праць О. Маленко доходимо висновку, що процес розвитку позитивної мотивації здобувачів освіти до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами в контексті особистісної індивідуалізації й особистісно-творчого підходу має будуватися з урахуванням принципу професійно орієнтованого навчання [9; 15]. Реалізація цього принципу можлива, на наше переконання, за чотирма основними векторами:

1) перший вектор: проблема розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами досліджується в загальнодидактичному й методичному аспектах (вивчаються й обираються шляхи, засоби й умови, форми й методи, що сприяють ефективній реалізації принципу професійно орієнтованого навчання);

2) другий вектор: фахова підготовка майбутніх фахівців із фізичної реабілітації й індивідуалізація навчання студентів пов'язуються із застосуванням знань і методів роботи зі спортсменами в професійній галузі;

3) третій вектор: розкривається значення професійно орієнтованого навчання як засобу мотивації навчальної діяльності студентів до опанування основами роботи зі спортсменами, обираються способи й методики самомотивації до навчання;

4) четвертий вектор: професійна орієнтованість навчання розглядається як шлях формування професійно спрямованої особистості майбутнього фахівця з фізичної реабілітації на роботу зі спортсменами, низки професійно значущих якостей, необхідних для успішного засвоєння навчальних дисциплін з ОПП і якісної професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації, який у майбутньому працюватиме зі спортсменами задля відновлення їхнього здоров'я, лікування травм, оздоровлення. Процес розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами на засадах особистісної індивідуалізації й особистісно-творчого підходу вбачаємо в реалізації таких етапів: пропедевтично-мотиваційного, когнітивно-мотиваційного й аналітично-мотиваційного.

Ми переконані, що задля реалізації педагогічної умови – розвиток позитивної мотивації здобувачів освіти до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами – насамперед на засадах особистісної індивідуалізації й особистісно-творчого підходу здобувачів освіти слід ознайомлювати і, відповідно, застосовувати такі види коучингу як коучинг освіти, коучинг спорту й коучинг особистої ефективності, які детально схарактеризували у своїх наукових працях вітчизняні дослідники [11]. У тісному взаємозв'язку всі вищезгадані види й методи коучингу базуються на студентоцентрованому й особистісно-творчому підходою. Чимало сказано про їх застосування в ЗВО, про що свідчать праці таких вітчизняних науковців як С. Бороденко, В. Глікман, Н. Кононец, Т. Купрій, Н. Сосницька, Ю. Сорока та ін. Адже формування високопрофесійного фахівця, людини з глибокими знаннями, різнобічними поглядами, широким світоглядом і професійною культурою є актуальною проблемою сьогодення у вищій школі, тому процес навчання в сучасному ЗВО має обов'язково забезпечувати індивідуальний розвиток кожного студента,

сприяти успішному навчанню, задоволенню освітніх потреб і максимальному розвитку його здібностей. Студентоцентризований й особистісно-творчий підходи на кожному етапі розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами дає змогу узгодити об'єктивно й індивідуально детерміновані завдання розвитку й мотиваційного складника фахової підготовки, і творчого потенціалу майбутнього фахівця з фізичної реабілітації (фізичної терапії) у процесі цієї підготовки в ЗВО, визначає зміст і засоби методичного пошуку науково-педагогічних кадрів сучасної вищої школи.

Пройходження схарактеризованих вище взаємопов'язаних етапів розвитку позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами на засадах особистісної індивідуалізації й особистісно-творчого підходу може бути вдосконалено й оптимізовано, на нашу думку, за допомогою структурування навчального матеріалу, лекцій-візуалізацій, гостьових лекцій, бінарних лекцій, інтерактивних і мультимедійних, мультисемінарів, лекцій-консультацій, зустрічей із фахівцями, які працюють зі спортсменами, а також шляхом розширення спектра форм самостійної й індивідуальної роботи, методів самомотивації та методів коучингу.

Отже, саме ці підходи, забезпечуючи розвиток позитивної мотивації студентів до формування їхньої готовності до роботи зі спортсменами, сприяють формуванню нестандартно мислячого, компетентного фізіотерапевта-гуманіста, здатного до творчої самореалізації в професійній діяльності, до роботи в умовах невизначеності, до роботи з різними категоріями населення і проблем, які можна розв'язати засобами фізичної реабілітації, із розвинутою самосвідомістю, спрямованою на неперервну самоосвіту, самомотивацію й саморозвиток.

Список використаної літератури

1. Березюк О. С., Власенко О. М. Дидактика: теорія і практика : навч.- метод. посіб. для студентів гуманітарних факультетів. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 212 с.
2. Берека В. Є. Дидактика неперервної педагогічної освіти як системна технологія. Педагогічний дискурс. 2007. Вип. 1. С. 15–19.
3. Вієвська М., Красовська Л. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти. Вища школа. 2011. № 1. С. 75-82.
4. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів: монографія. К. : ВИЦА ШКОЛА–XXI, 2010. 407 с.
5. Джидарьян И. А. О месте потребностей, эмоций, чувств в мотивации личности. Теоретические проблемы психологии личности / под ред. Е. В. Шороховой. М. : Наука, 1974. С.145-169.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2000. 512 с.
7. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. С.18-22.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К. : Рад. шк., 1989. 608 с.
9. Маленко О. Проблеми професійно-орієнтованого викладання іноземної мови при підготовці фахівців сфери фізичного виховання і спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2020. Вип. 4(124). С. 55-58.
10. Музика О. О. Мотивація творчої активності у становленні технічно обдарованої особистості. Українська еліта та її роль у державотворенні: наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. К., 2000. Вип.1. С. 276-280.
11. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ-Харків : ТОВ «ДИСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
12. Нестуля С. І. Мотиваційна підсистема дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів із менеджменту. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Херсон, 2019. Вип. № 86. С. 134–139.
13. Пісоцька М. Е. Індивідуалізація навчання студентів природничоматематичних спеціальностей у вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладах другої половини ХХ – початку ХХІ століття : теорія та практика : монографія. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2018. 533 с.
14. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. 2-е изд. Санкт-Петербург: Питер ; Москва : Смысл, 2003. 860 с.
15. Malenko O.B. (2019) "The peculiarities of English language teaching to students-sportsmen", Instytut vyshchoi osvity VAPN Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Osobystist studenta ta sotsiokulturne seredovyshche universytetu v suspilnomu konteksti", 2019. pp. 38-40.
16. Pisotska M. The theoretical approaches to defining the concept of individualization of the future teacher's education. Educational Studies: Theory and Practice : monograph / edit. I. M. Trubavina. S. T. Zolotukhina. Prague-Vienna : Premier Publishing, 2018. P. 112–119.
17. Pisotska M. Individualization of forming the ability to work individually among students studying naturel and mathematical specialties at ukrainian higher pedagogical educational institutions in the 60s – 70s of the XXth century. Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine : monograph / edit. I. M. Trubavina. S. T. Zolotukhina. Vienna : Premier Publishing, 2019. P. 305 –312.